

TEORIJSKO-METODOLOŠKI PROBLEMI NAUKE O SOCIJALNOM RADU I VISOKO OBRAZOVANJE SOCIJALNIH RADNIKA

DŽEVAD TERMIZ¹

Odsjek za socijalni rad Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu

Sažetak: Integralni pristup u nauci o socijalnom radu, njenoj teoriji i metodologiji, visokom obrazovanju socijalnih radnika i djelatnosti u praksi socijalnog rada se zasniva na aksiomatskim postulatima veza i odnosa, prožetosti i međuzavisnosti i neraskidivog dijalektičkog jedinstva njegovih činitelja, svojstava, uloga i funkcija u procesu ostvarivanja-sticanja i prakticiranja saznanja u relacijama nauka-struka, metodologija-metodika, naučna istraživanja-stručna istraživanja kao osnov unapređenja društvene prakse, odnosno rezultati istraživanja u praktičnoj primjeni.

Ključne riječi: nauka; socijalni rad; teorija; metodologija; metodika; istraživanje; problem; obrazovanje; socijalni radnik.

Abstract: The integral approach to the science of social work, its theory and methodology, higher education of social workers and activities in social work practise is based on the axiomatic postulates of connections and relations, interpenetration and interdependence and the indissoluble dialectical unity of their factors, properties, roles and functions in the process of acquiring and exercising knowledge in the relations science-profession, methodology-methodology, scientific research-professional research as a basis for the improvement of social practise, i.e. the results of research in practical application.

Keywords: Science, social work, theory, methodology, research, problem, education, social workers

¹ Kontakt e-mail: dzevad.termiz@fpn.unsa.ba

Dinamika razvoja potreba i promjene u praksi socijalnog rada (How, 1997) znatno su izraženije i veće nego što je to razvoj teorije (Burdije, 1999; Milosavljević, 2023; Termiz, 2005), metodologije (Milosavljević i Radosavljević, 2013) i metodike Milosavljević i Radosavljević, 2013) socijalnog rada. Nažalost, evidentan je naučni deficit relevantnih naučnih djela koja se bave problematikom normalnog ponašanja (Čekić, 2015) i života što je bitan polazni kriterij razlikovanja klijenata socijalnog rada u stanju naglašene socijalne potrebe.

Zadatak je teorije (Termiz, 2005) da da teorijske definicije koje će ispunjavati zahtjeve valjanih naučno logičkih i metodoloških definicija (Milosavljević i Radosavljević, 2013). Sve to zavisi od određenih polazišta, sadržanih u izvorima i osnovama nastanka teorije (Termiz, 2005), praksi socijalnog rada, promišljanjem teorija drugih srodnih nauka, te teorijsko metodoloških pravaca i njihovih *paradigmi*. Savremene situacije zahtijevaju nova tzv. integralna polazišta. Osnova integralnih polazišta i u teoriji je povezana s egzaktnim situacijama društva i podrazumijeva kritičko proučavanje i selekciju pozitivnih saznanja ostvarenih u okvirima svih teorijsko-metodoloških pravaca (Milosavljević i Radosavljević, 2013) i paradigmi (Termiz, 2001). Teorije odvojene od prakse ostaju samo na nivou slobodne zamisli, ali socijalni rad je nužno politika (Beyme, 1974; Lakićević, 1978; Milosavljević i Radosavljević, 2013; Ratković, 1985) (socijalna), a mi ne znamo za interesnu antisocijalnu politiku. Bitna odredba nauke i naučnog, u svim dosadašnjim validnim teorijskim saznanjima, jeste primjenjivost u praksi i praktična upotrebljivost. Dakle, ne možemo negirati saznanja pozitivista i njihovih varijanti koji mistificiraju na pojavnosti, niti saznanja funkcionalista o funkcijama i disfunkcijama kao ni saznanja marksista o proturječnostima koje susrećemo na svakom koraku u svakom ljudskom biću. U tom smislu niti negiramo niti namećemo pragmatizam već iz njega crpimo određena kritička saznanja. Zato i zastupamo tzv. integralni pristup zasnovan na paradigmi ljudskosti.

Procesi genetskih intervencija i kloniranja (Termiz, 2013) ovo ne negiraju već potvrđuju. Očigledno, naučno je samo ono što je naučnim metodama saznanato i provjeravano, odnosno potvrđeno ili dokazano.

Otuda, pošto je naučno istraživanje bitna i neizbježna opća metoda naučnog saznanja ne može se zanemariti, a pogotovo ne osporavati bitna uloga metodologije u razvoju nauke (Termiz, 2022). Samointuitivne nauke nema i nema naučne teorije koja je samoneosnovana i nepotvrđena iskazana zamisao.

U tom smislu, mi moramo nastojati na razvijanju kako gnoseologije (Muhović, 2012) i epistemologije, ali i metodologije društvenih nauka (Halmi, 2020; Weber, 1968), te drugih posebnih metodologija (Milosavljević i Radosavljević, 2013) određenih nauka i specijalnih i specijaliziranih nauka u okvirima naučnih oblasti pojedinih nauka i naučnih disciplina i njihovih svojstvenih segmenata. To znači da se mora razvijati i posebna metodologija nauke o socijalnom radu (Termiz, 2001) i specijalna metodologija određenih disciplina i grana te nauke.

Sve to, pored navedenog, zahtijeva i razvoj kvantitativnih i kvalitativnih metodoloških pristupa, uz uvažavanje fundamentalnog naučnog postulata da se jedna pojava - predmet nauke - predmet istraživanja može dovoljno valjano i pouzdano saznati samo ako se naučno saznaju i kvalitativne komponente i njihova kvantitativna određenja. Stoga mi preferiramo tzv. integralni pristup (Termiz, 2022). Nismo u zabludi da ćemo moći sve precizno i tačno da izmjerimo na sadašnjem stepenu razvoja sociometrije, ali smo sigurni da će se znatan broj komponenata i svojstava manifestiranih pojava i samih pojava moći mjeriti. Savremena praksa naučnih istraživanja, naročito izrade instrumenata i obrade podataka (Radosavljević, Termiz, Danilović, Gordić, 2016; Termiz, 2006), jeste integralna, kvalitativno-kvantitativna.

U kreiranju i konstruisanju istraživačkih instrumenata se ugrađuju mjere i mjerila, a u procesu statističke obrade podataka uvijek se primjenjuju postupci kvantifikacije i statističke općenaučne metode (Termiz, 1992).

U određenim krugovima i danas postoje shvatanja da se metodika rada javlja samo u pedagogiji i andragogiji, ali da nema metodike rada npr. u socijalnom radu. Prije bilo kakvog polemičkog izraza, mi imamo javna pitanja: prvo, da li se socijalni rad praktikira u stvarnom životu; drugo, da li je to stručan rad koji se obavlja po pravilima i instrukcijama struke; treće, da li su pravila struke

povezana i izvedena iz naučnih saznanja i da li su tome posebno doprinijela tzv. razvojna istraživanja. Naravno, mi vjerujemo da svi iole metodološko istraživački obrazovani znaju za općeusvojenu klasifikaciju naučnih istraživanja na fundamentalna, primijenjena i razvojna (Termiz i Milosavljević, 1999) kojima se razvija moguća primjena primijenjenih istraživanja.

Dakle, ako su odgovori na prethodna pitanja pozitivni, ako su iz naučnih saznanja potvrđenih u praksi proistekla pravila stručnog rada, onda se ne može osporavati postojanje metodika rada (Termiz, 2022) kao instruktivno-istraživačke djelatnosti koja se koristi naučnom metodologijom, ali koja sama ne stvara naučne metode. Ona (metodika) može biti korištena i kao izvor metodologije, ali i kao potvrda valjanosti naučnih metoda. Nećemo se upuštati u ilustracije ovih tvrdnji, jer je dovoljno podsjetiti na razlike između naučnog intervjua i stručnog intervjua (Termiz, 2001) koji se obavlja po pravilima struke.

Naš integralni pristup upravo ima u vidu i ovu liniju veza između nauke, naučne metodologije, struke i metodika struka. I ovdje je sada jasno da za formiranje takvih stručnjaka socijalnog rada postoji jasna potreba za metodološkim istraživanjima (Termiz i Milosavljević, 1999) u oblasti nauke o socijalnom radu, ali i prakse socijalnog rada i njenih efekata. Skup takvih saznanja može onda biti osnov za: a) valjano odgovarajuće obrazovanje kompetentnih socijalnih radnika kao svojevrsnih stručnjaka i b) za socijalnu politiku i politiku razvoja mreže institucija socijalnog rada u uvjetima razvoja savremenog društva.

To nam daje pravo da decidirano kažemo da socijalnu podršku i pomoć klijentima, odnosno socijalno ugroženima može uspješno voditi visokoobrazovani socijalni radnik kojem je socijalni rad profesija i zanimanje, a da su svi drugi učesnici u tom složenom procesu ili pomoćni ili klijenti. A da bi se to u praksi ostvarilo, neophodna je valjana naučna teorija (Burdije, 1999; Milosavljević, 2023), naučna metodologija (Halmi, Danilović, Termiz, 2022; Termiz, 2001) i na njima zasnovana praksa.

Da bi se metodologija uspješno razvila, treba odustati od favoriziranja podjela na kvalitativnu i kvantitativnu metodologiju. Nemoguće je osporavati činjenice da je kvantitet uvijek kvantitet nekog kvaliteta, da kvantitet ničega ne može biti iskazan, jer ništa je negativna odredba postojanja, odnosno nepostojanja, a s obzirom na to da je svako saznanje i svaka stvar, predmetna, da ima svoju sadržinu, suštinu, oblik i forme manifestacije onda nepostojanje ne može biti predmet kvantificiranja, jer, osim iskaza, odsustvo i ne postoji, ona nema ništa od ovog naprijed nabrojanog.

Navedite barem samo jedno istraživanje u oblasti socijalnog rada u kojem nisu korištena mjerenja i iskazi ima i nema, manje i više, često i rijetko, rast i opadanje, pa ćemo prihvatiti te oštre podjele na kvalitativnu i kvantitativnu metodologiju (Halmi, 2003; Termiz, 2022) i na kvalitativna i kvantitativna istraživanja.

Literatura:

- o Beyme, K. (1974). *Suvremene političke teorije* (5. izd.). Zagreb: Stvarnost
- o Burdije, P. (1999). *Nacrt za jednu teoriju prakse*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- o Čekić, E. (2015). *Normalno i devijantno u ljudskom ponašanju: (psihološki aspekt)*. Sarajevo: Institut za naučno istraživački rad i razvoj Univerzitetskog kliničkog centra,
- o Dervišbegović, M. (2003). *Socijalni rad-Teorija i praksa*. Sarajevo: Zonex
- o Halmi, A. (2003). *Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap
- o Halmi, A. (2020). *Suvremeni pristupi i metodologija društvenih znanosti: teorija kaosa i kompleksnosti*. Zagreb: Novi redak
- o Halmi, A., Danilović, N., Termiz, Dž., (2022). *Evaluacijske studije u društvenim naukama*. Beograd: Zadužbina Andrejević,
- o How, D. (1997). *Uvod u teoriju socijalnog rada*, Beograd: Naučnoistraživački centar za socijalni rad i socijalnu politiku, Fakultet političkih nauka

- o Jugović, A. (2002). *Društvena patologija i normalnost: Teorijske i praktične perspektive*. Beograd: Službeni glasnik
- o Lakićević, D. (1978). *Uvod u socijalnu politiku*. Beograd: Savremena administracija
- o Milosavljević, M. (2023). *Osnove nauke o socijalnom radu*. Beograd: autorsko izdanje
- o Milosavljević, S., Radosavljević, I. (2013). *Osnovi metodologije političkih nauka*. Beograd: Službeni glasnik
- o Muhović, M., (2012). *Gnoseologija : sadržina i stanje problema spoznaje, spoznaja kao metafizička potreba čovjeka, pluralitet metafizičkog u problemu spoznaje, neka učenja o spoznaji*. Sarajevo: DES
- o Nedeljković, I.R. (1982). *Socijalni rad*. Beograd: Zavod za proučavanje socijalnih problema grada Beograda
- o Payn, M. (2001). *Savremena teorija socijalnog rada*. Banja Luka: Filozofski fakultet Univerziteta u Banja Luci
- o Radosavljević, I., Termiz, Dž., Danilović, N., Gordić, M. (2016). *Statistika u istraživanju društvenih pojava*. Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika
- o Ratković, R. (1985). *Osnovi političkih nauka*. Beograd: Institut za političke studije
- o Termiz, Dž. (1992). *Primjena opštenaučne statističke metode u istraživanju socijalne zaštite* Sarajevo: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu
- o Termiz, Dž. (2001). *Osnovi metodologije nauke o socijalnom radu*. Lukavac: Grafit
- o Termiz, Dž. (2006). *Statističke tehnike i postupci u politikološkim istraživanjima*. Lukavac: Grafit,
- o Termiz, Dž. (2013). *Kritika teorije*. Sarajevo: AMOS-GRAF
- o Termiz, Dž. (2020). *Statistička obrada podataka u empirijskim društvenim istraživanjima*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu

- o Termiz, Dž. (2022). *Metodologija društvenih nauka* (3. izd.). Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu; Beograd: Međunarodno udruženje metodologa društvenih nauka
- o Termiz, Dž., Milosavljević, S. (1999). *Uvod u metodologiju politologije*. Sarajevo: DAX Trade
- o Termiz, Dž. (2005). *Teorija nauke o socijalnom radu*. Lukavac: Grafit
- o Weber, M. (1968). *Metodologija društvenih nauka* (3. izd.). Zagreb: Globus